

CIÈNCIES SOCIALS
QUADERN DE RECUPERACIÓ **1er ESO**

NOM:

CURS:

L'ORIENTACIÓ I LA LOCALITZACIÓ DE PUNTS GEOGRÀFICS

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

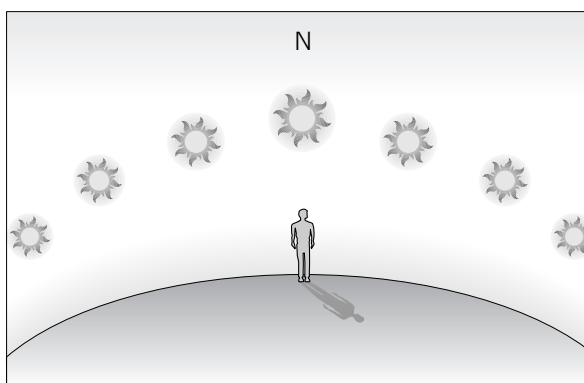

La importància que el naixement i la posta del Sol han tingut en la història i la cultura humanes s'ha manifestat com una constant que ha deixat molts testimonis culturals i artístics.

L'orientació en les societats primitives i actuals és necessària per a una ubicació espacial i referencial adequada. El descobriment de l'oposició entre els hemisferis va ser més tardà.

RESOL

- 1** Observa el dibuix, que representa el recorregut del Sol. Escriu el nom dels punts cardinals.

- 2** Els antics egipcis diferenciaven els espais segon el recorregut del Sol. Situaven les tombes (la ciutat dels morts) a la banda per la qual es ponía el Sol i els palaus a la banda per la qual sortia el Sol cada matí. Completa amb les paraules est i oest.

- Els antics egipcis construïen les tombes a la banda _____.
- Els antics egipcis construïen els palaus a la banda _____.

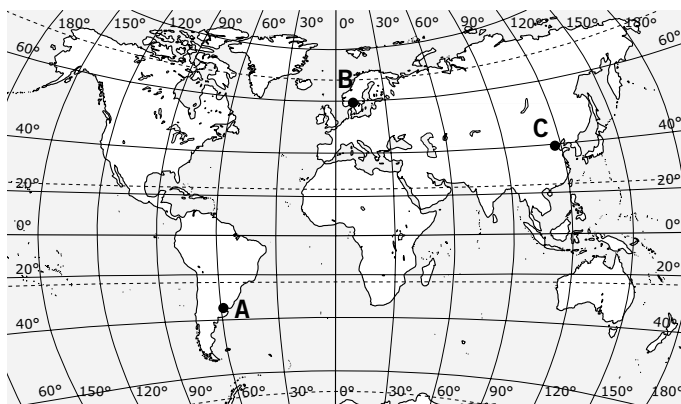
- 3** Des de l'edat mitjana, la civilització cristiana ha construït els temples amb la capçalera orientada vers l'indret on surt el Sol, d'on ve la llum, lloc cap al qual s'ha d'«orientar» el creient. Cap a quin punt cardinal estan orientades les esglésies cristianes?

- 4** Respon les preguntes:

- Què és un paral·lel? Quins són els més importants? Cita'ls de nord a sud.
- Què és un meridià? Quin és el meridià de referència?
- Què és la longitud i com s'expressa?
- Què és la latitud i com s'expressa?

- 5** Observa el mapa del món.

- Quins punts estan situats a les coordenades geogràfiques següents?
- 34° S, 58° O: _____.
- 59° N, 10° E: _____.
- 39° N, 116° E: _____.

LES COORDENADES GEOGRÀFIQUES

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Les coordenades geogràfiques són un sistema de referència que permet conèixer la posició d'un indret o d'una cosa sobre la superfície terrestre. Tot i que sovint passen desapercebudes a causa de la utilització quotidiana que se'n fa, tenen una gran importància. Per això, et proposem que facis l'exercici següent amb l'objectiu de familiaritzar-te amb aquestes eines tan útils.

RESOL

- 1 Amb l'ajut d'un compàs traça una circumferència com si fos el globus terraqüi i dibuixa una línia horitzontal que passi per la meitat. A continuació, dibuixa-hi altres paral·lels que coneguis i escriu-ne els noms.

- 2 Escriu dins de cada franja delimitada per aquestes línies els noms d'alguns indrets geogràfics que coneguis i que es trobin a l'interior.
- 3 Quines altres línies et caldria pintar per obtenir un sistema de coordenades? Quines expressen la latitud i quines la longitud?
- 4 Explica quina utilitat té el sistema de paral·lels i meridians.
- 5 Respon a la llibreta les preguntes següents.
 - Per què els paral·lels s'anomenen d'aquesta manera? A què són paral·lels aquestes línies?
 - Com s'anomena el cercle màxim imaginari perpendicular a l'eix de rotació de la Terra que divideix el globus terraqüi en dos hemisferis iguals? Sabries identificar l'hemisferi boreal? Quines denominacions rep el que es troba en sentit oposat? On es troba l'hemisferi occidental? Què el separa de l'oriental?
 - Per què el radi dels paral·lels es fa cada cop més petit a mesura que aquests s'allunyen de l'equador?
 - Creus que tots els meridians tenen la mateixa mida?
- 6 Esbrina, consultant llibres o a Internet, d'on provenen els noms de tròpic de Càncer i tròpic de Capricorn.

L'ESTRUCTURA DE LA TERRA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

La lectura d'alguns textos literaris ens apropa d'una manera imaginària a un fet físic o un coneixement. Des de fa molt de temps hi ha un gran interès per conèixer la forma del planeta, la composició que té i els diferents espais que el conformen. Els llibres de viatges, reals o imaginaris, ens poden servir per reflexionar sobre el nostre planeta Terra.

Jules Verne, escriptor del segle XIX, va imaginar un viatge al centre de la Terra, del qual n'extraïem aquest paràgraf.

Vaig acceptar ràpidament i vam començar a vorejar aquest nou oceà. A l'esquerra, unes roques abruptes, enfilades unes damunt les altres, formaven un apilament titànic d'un efecte prodigiós. Pels seus flancs rajaven nombroses cascades que es desfeien en talls límpids i ressonants. Alguns vapors lleugers, saltant d'una roca a l'altra, assenyalaven el lloc de les fonts calentes, i alguns rierols s'escolaven a poc a poc cap a la conca comuna [...]

Dues hores després, em desperta una batzegada espantosa. [...]

—Una balena, una balena!

[...] Tenen dimensions sobrenaturals i el més petit d'entre ells trencaria el rai d'una queixalada. Hans vol posar el timó al vent, per tal de fugir d'aquest veïnat tan perillós; però, a l'altra banda, veu altres enemics no menys temibles: una tortuga de quaranta peus d'amplada i una serp de trenta de llargada, que enarbora el seu cap, enorme, per damunt de les ones. [...]

El temps, si puc expressar-me així, canviarà d'aquí a poc. [...]

En la llunyania, els núvols semblen grosses boles de cotó apilotades en un desordre pintoresc, s'inflen a poc a poc i perden, en nombre, el que guanyen en volum. La seva pesantor és tan gran que no poden desenganxar-se de l'horitzó, però amb la bufada dels alts corrents es fonen de mica en mica, s'enfosqueixen i presenten, ben aviat, una única capa d'aspecte temible.

RESOL

1 Completa en el quadre les característiques de l'interior de la Terra, segons Jules Verne.

	Existeixen? (sí o no)	Característiques
Relleu		
Aigües		
Clima		
Vegetació		
Fauna		

2 Respon les preguntes.

- Coincideix la imatge que Jules Verne presenta de l'interior de la Terra amb la que s'exposa en el llibre de text?
- Seria possible viatjar al centre de la Terra? Raona la resposta.

3 Busca informació en el llibre de text i assenyalala el nom d'aquestes capes de la Terra: la més profunda, la més superficial i la que té la temperatura més alta.

4 Completa les oracions següents.

- La major part de l'escorça està coberta per _____. L'escorça està formada per diferents peces anomenades _____.

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

GLOSSARI

Depressions: Són zones situades a una altitud menor que les terres que les envolten. Fins i tot algunes depressions estan sota el nivell del mar.

Falles: Algunes parts de l'escorça terrestre (els massissos antics, els sòcols) estan fets de materials molt rígids. Si actua una força sobre aquestes zones, els materials es fracturaran i formaran falles. Imagina que apliques una força sobre un llistó de fusta, que és molt rígid. El llistó es partirà. Passa el mateix en algunes zones de l'escorça terrestre.

Fosses marines: Són fondalades profundes en el fons dels oceans. Se situen a les vores dels continents o de les illes i sembla com si estiguessin afaïxonades amb cisell. La major part de les fosses es troben a l'oceà Pacífic. La fossa Challenger, al Pacífic, és la més profunda de les que coneixem (11.033 m).

Plaques tectòniques: L'escorça terrestre està formada per plaques de materials molt diversos que estan en moviment. Moltes vegades aquestes plaques xoquen i produeixen forces intenses a l'interior de la Terra.

Plataforma continental: Són altiplans submarins. S'estenen a les vores dels continents fins a una profunditat d'uns 200 m i estan limitades per valls submarines profundes.

Plecs: Algunes parts de l'escorça terrestre estan formades per materials plàstics. Si actua una força sobre aquestes zones, els materials s'ondulen i s'originen els plecs. Imagina que apliques una força sobre plastilina, aquesta es plegarà.

RESOL

1 Escriu al costat de cada oració si és cert (C) o fals (F).

	C	F
Les depressions sempre són sota el nivell del mar.		
Les fosses marines se situen a les vores dels continents.		
Les plataformes continentals se situen prop de les costes.		
En les plataformes continentals discorren rius que erosionen fortament aquestes plataformes.		
Les falles són planes que estan situades a poca altitud del nivell del mar.		
Els materials antics i rígids es fracturen amb els moviments tectònics i formen falles.		
Les plaques tectòniques són porcions de terra voltades d'aigua per tots costats.		

2 Dibuixa les formes de relleu següents.

Altiplà	Talús continental	Falla
Península	Cap i golf	Plec

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

En aquesta fitxa et proposem un seguit d'activitats per treballar els conceptes relacionats amb les aigües que has estudiat en la unitat.

RESOL**1 Ordena aquests passos del cicle de l'aigua.**

☐ El vapor condensat precipita.	☐ El vent arrossega els núvols.
☐ Una altra part de l'aigua arriba als rius i al mar.	☐ L'aigua del mar s'evapora.
☐ Es condensa i forma núvols.	☐ L'aigua subterrània arriba al mar.
☐ Part de l'aigua que cau es filtra.	

2 Completa cada definició amb la paraula adequada.

- Lloc per on flueixen les aigües d'un riu: _____.
- Riu que desemboca en un altre riu: _____.
- Quantitat d'aigua que duu un riu: _____.
- Període de l'any en què el nivell del riu és més baix: _____.
- Dipòsit d'aigües subterrànies: _____.
- Grans masses d'aigua que circulen pels oceans: _____.
- Acumulació permanent d'aigua salada terra endins: _____.
- Pujades i baixades diàries del nivell del mar: _____.

3 Classifica.

• Planes al·luvials.	• Cascades.
• Meandres.	• Gorges i congostos.
• Vall plana i oberta.	• Llera estreta i poc profunda.
• Estuaris i deltes.	

Curs d'un riu		
Alt	Mitjà	Baix

4 Diferencia si les oracions següents es refereixen a usos dels rius (R) o a usos de les aigües marines (M):

☐ Proveïment d'aigua a poblacions i indústries.
☐ Font d'aliment i primeres matèries.
☐ Recurs turístic.
☐ Producció d'energia elèctrica.
☐ Via de comunicació.

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Les aigües interiors dels continents són una font de riquesa indispensable per al desenvolupament de la vida humana. Per això, la localització i la caracterització dels principals rius i llacs del món constitueix un exercici bàsic per conèixer els continents des del punt de vista físic.

RESOL

- 1 Busca a la sopa de lletres el nom de 16 rius i llacs del món.

A	B	J	I	O	D	N	M	R	I	N	I	F	P
V	D	A	R	L	I	N	G	B	A	I	K	A	L
I	H	T	X	A	D	T	T	H	X	L	Z	B	M
A	T	J	X	L	E	N	A	M	Q	O	D	E	R
N	Y	E	T	G	H	I	J	K	F	B	I	T	X
G	M	E	K	O	N	G	O	O	H	I	O	A	G
T	V	O	L	G	A	E	C	V	T	S	N	Z	N
S	F	Y	H	I	E	R	T	U	R	K	A	N	A
E	N	O	V	I	C	T	O	R	I	A	J	E	T
P	T	O	R	I	N	O	C	O	H	D	F	I	N

- 2 Completa la taula. Escriu el nom dels rius i els llacs que has trobat a la sopa de lletres i el continent on es localitzen.

RIUS I LLACS	CONTINENT
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

RIUS I LLACS	CONTINENT
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	

- 3 Completa la taula amb els noms dels rius europeus que corresponguin en cada cas i subratlla el riu més llarg de cada vessant.

RIUS EUROPEUS PRINCIPALS				
Desembocadura a l'oceà Atlàntic	Desembocadura al mar Mediterrani	Desembocadura al mar Caspi	Desembocadura al mar Negre	Desembocadura a l'oceà Glacial Àrtic

LOCALITZAR TOPÒNIMS A EUROPA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

En el continent europeu hi ha un seguit d'accidents del relleu que cal conèixer i localitzar en el mapa. En aquesta fitxa repassaràs els més importants.

REFORÇ I AMPLIACIÓ

RESOL

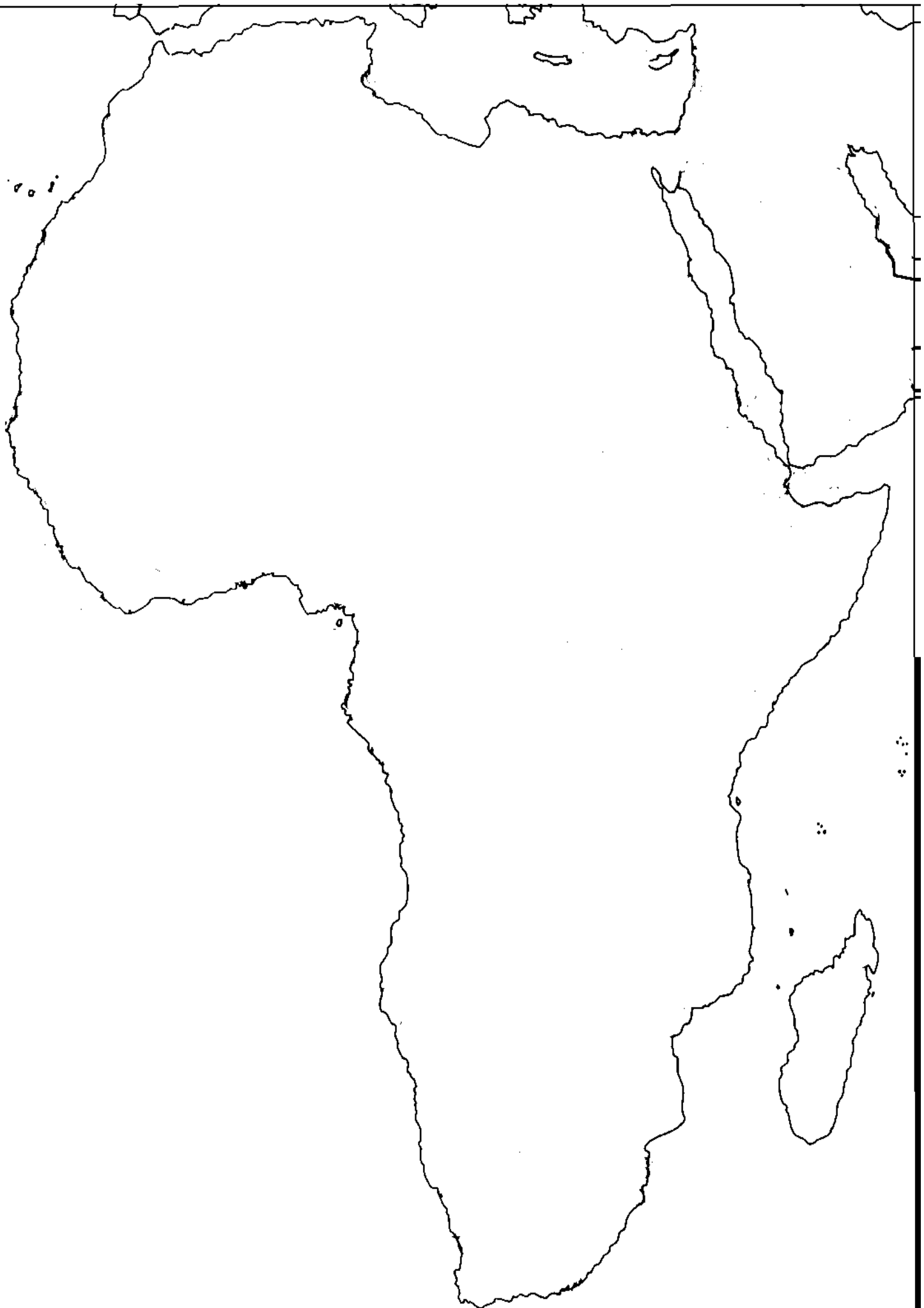
1 Localitza els topònims següents en el mapa.

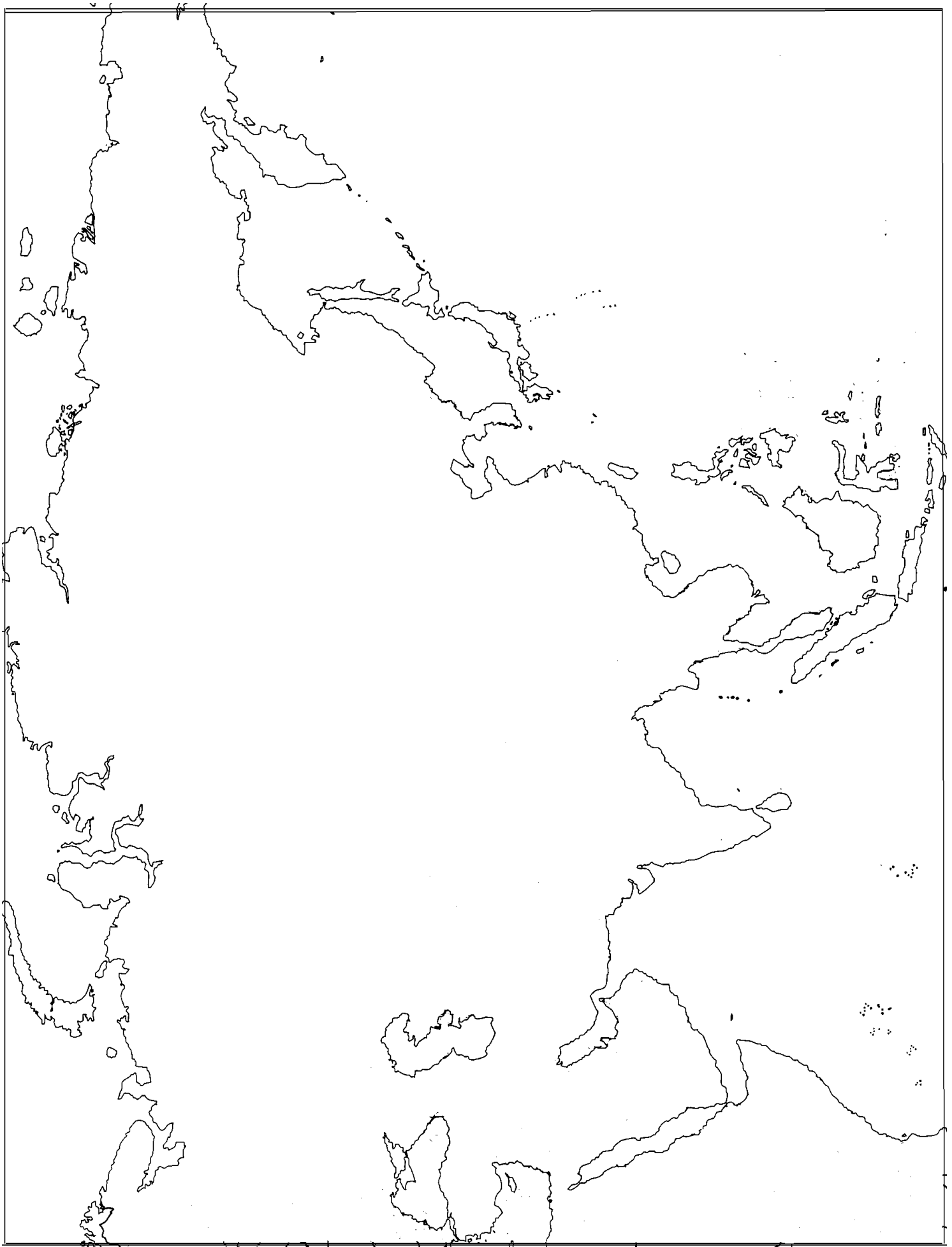
- munts Urals
- Pirineus
- Balcans
- península Itàlica
- Còrsega
- plana atlàntica
- Alps
- Caucas
- Sicília
- Creta
- mar Bàltic
- riu Rin
- riu Danubi
- mar Negre
- riu Volga

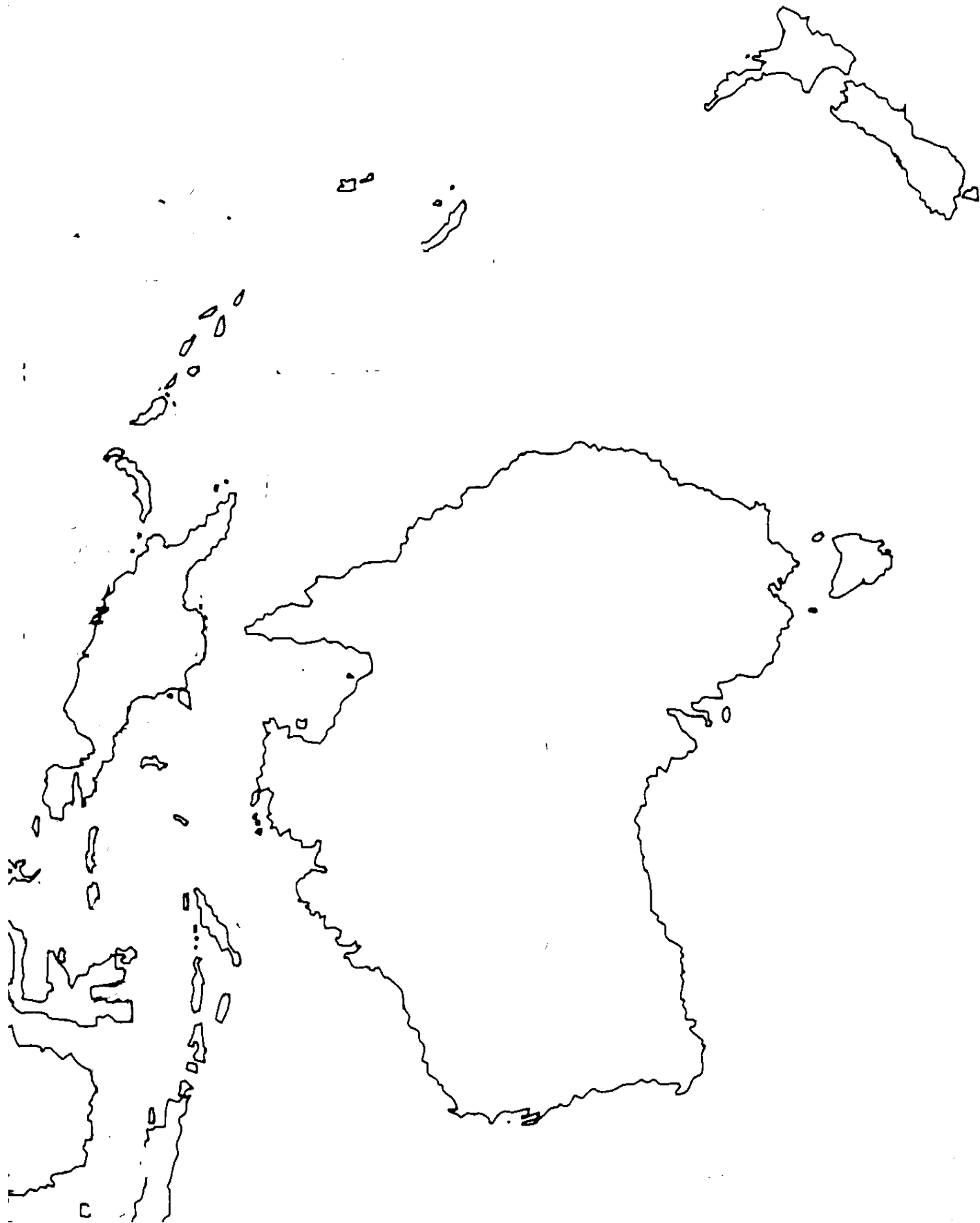
2 Marca la resposta correcta.

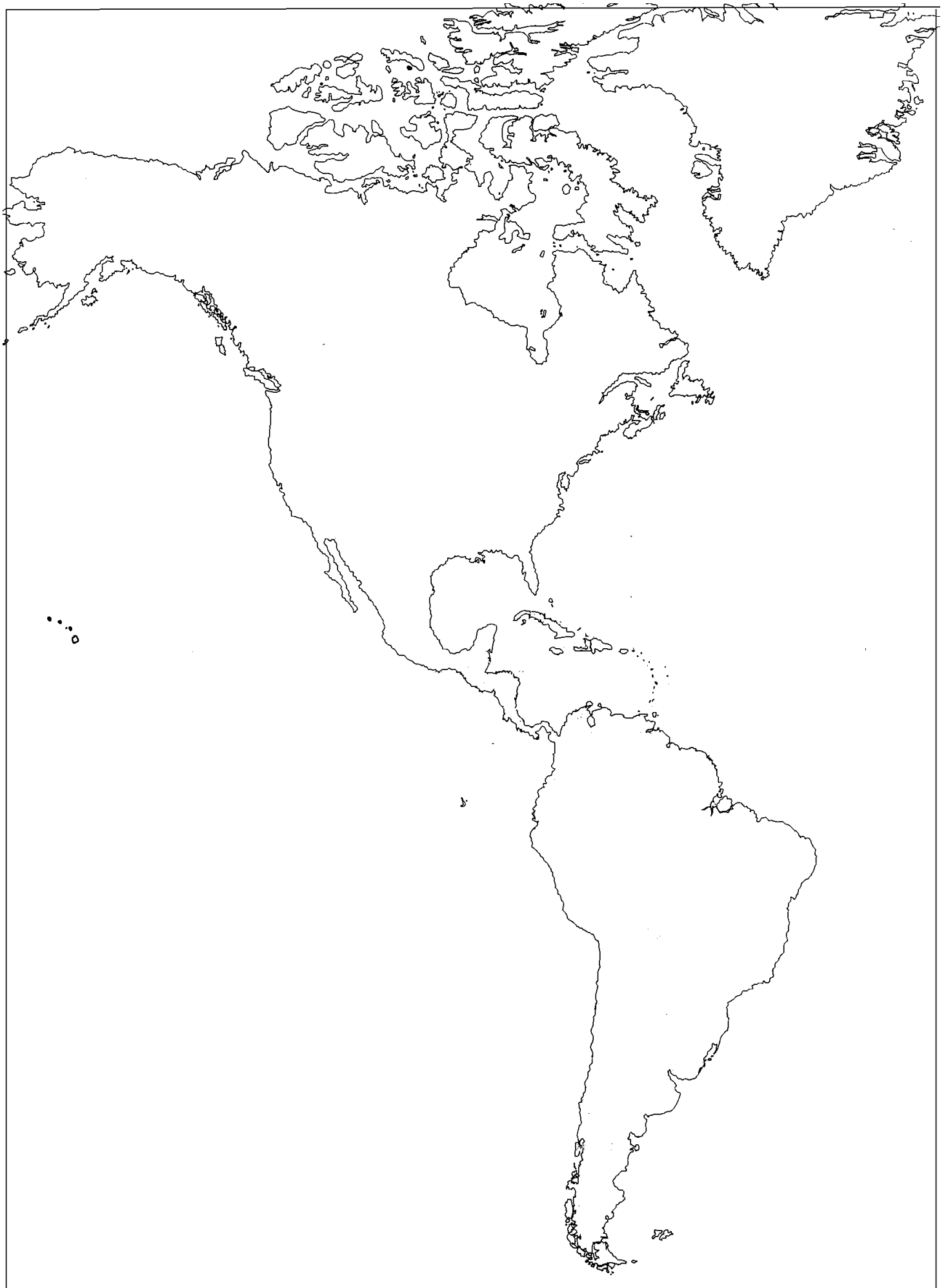
- El riu europeu més llarg és: ☐ Danubi ☐ Rin ☐ Volga
- El relleu europeu està format majoritàriament per: ☐ muntanyes antigues ☐ planes ☐ muntanyes joves

REALITZA AQUESTS MAPES DE RELLEU DELS CONTINENTS AMB ELS NOMS DELS ESQUEMES QUE HI HA PENJATS AL TEMA 6 DEL MOODLE I SEGUINT LA PAUTA DE REALITZACIÓ DE MAPES DE RELLEU.

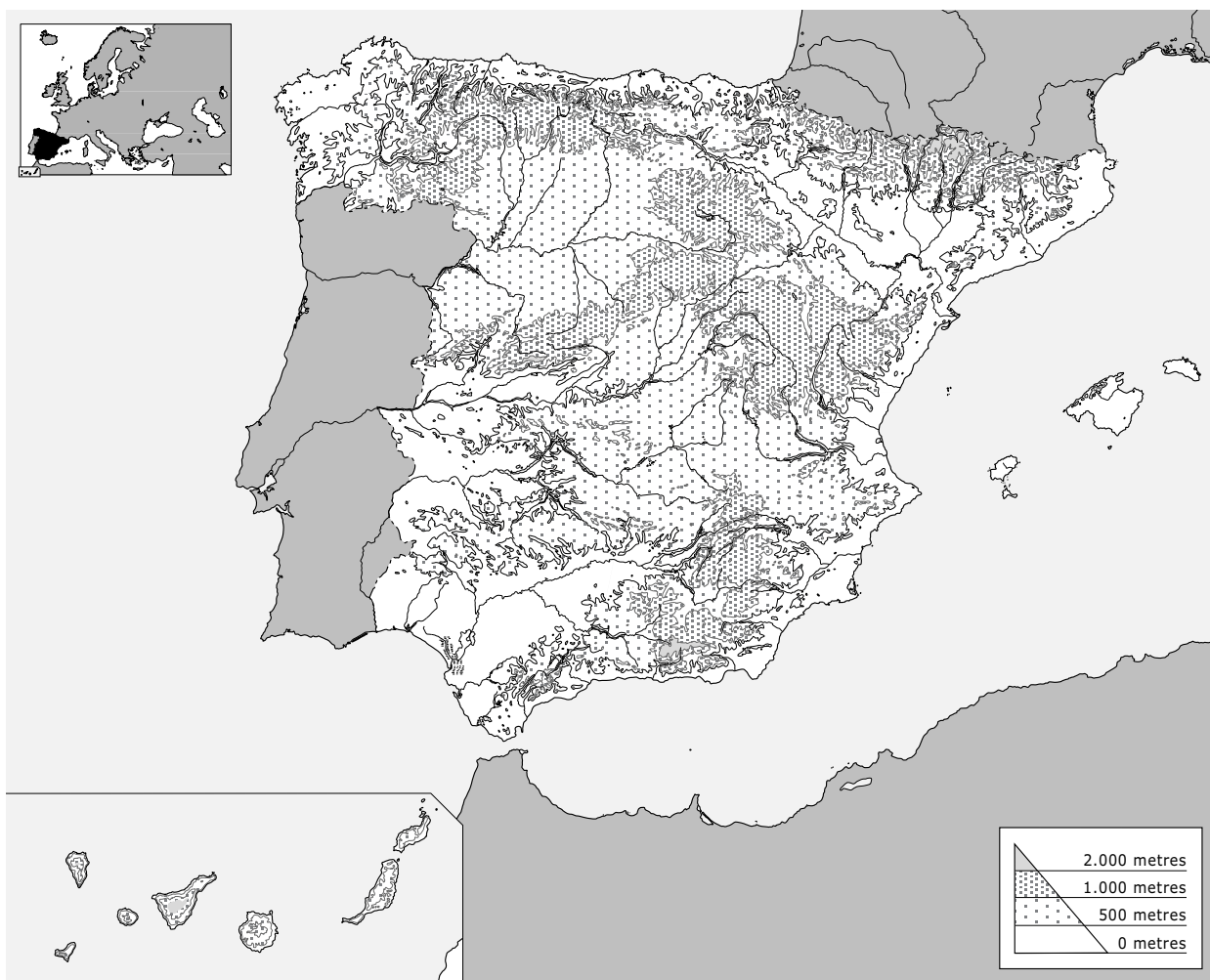

LOCALITZAR TOPÒNIMS A ESPANYA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Espanya pertany al continent europeu i n'és un dels estats més grans. A diferència de la resta d'Europa on predomina el relleu pla, Espanya té un relleu molt elevat, amb una altitud mitjana per sobre dels 660 m. A continuació recordarem alguns dels accidents de relleu més importants que té la geografia de l'Estat.

RESOL

1 Localitza els topònims següents en el mapa.

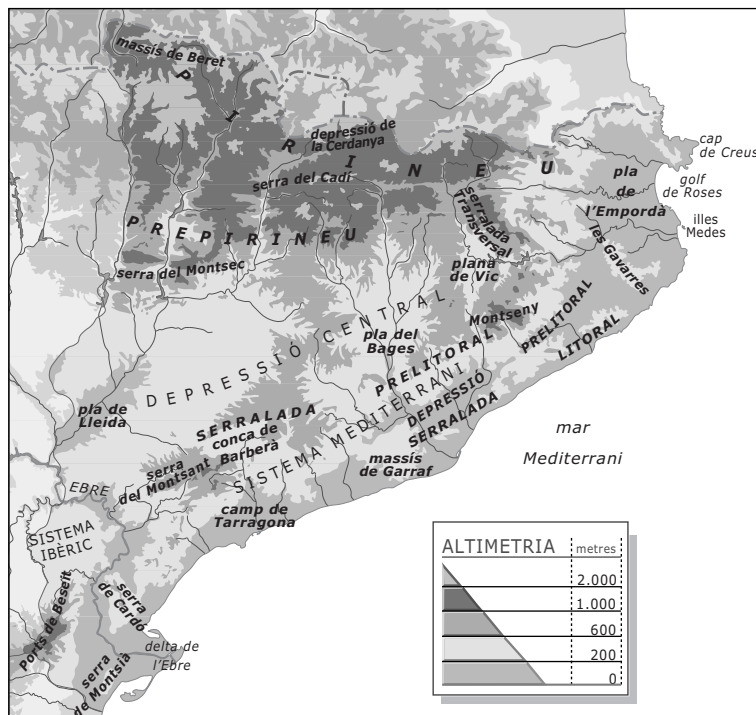
- illes Canàries
- Pirineus
- Montes de Toledo
- Sistema Ibèric
- riu Guadalquivir
- riu Nerbion
- oceà Atlàntic
- Meseta Central
- Massís Galaic
- mar Cantàbric
- riu Tajo
- Mulhacén
- serralades Bètiques
- illes Balears
- Sistema Central
- mar Mediterrani
- depressió de l'Ebre
- riu Xúquer

EL RELLEU DE CATALUNYA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Aquesta activitat permet aplicar conceptes i treballar el reconeixement de les unitats de relleu sobre el mapa. Amb la identificació conceptual i espacial de les diferents tipologies d'unitats de relleu s'eviten dubtes i confusions entre la part textual i la gràfica.

REFORÇ I AMPLIACIÓ

RESOL

1 Marca la resposta correcta.

a) Els Pirineus:

- ☐ Zona plana i enfonsada situada a l'extrem nord-oriental de Catalunya.
- ☐ Zona de valor ecològic elevat, formada per aiguamolls, sorrells i llacunes.
- ☐ Gran serralada situada al nord de Catalunya.

b) La depressió Central:

- ☐ Conjunt de valls profundes i muntanyes d'altitud mitjana.
- ☐ Zona d'acumulació de materials sedimentaris situada a la desembocadura del riu Ebre.
- ☐ Gran plana formada per un seguit de conques i altiplans situats entre el Prepirineu i la serralada Prelitoral.

c) Les serralades litorals o costaneres:

- ☐ Conjunt orogràfic format per diverses unitats de relleu paral·leles a la costa.
- ☐ Vall profunda situada al nord de Catalunya.
- ☐ Altiplà situat a l'interior de Catalunya.

d) La plana de l'Empordà:

- ☐ Zona molt elevada situada al sud de Catalunya.
- ☐ Zona plana i enfonsada que està situada a l'extrem nord-oriental de Catalunya.
- ☐ Conjunt de valls i altiplans.

CONÈIXER ELS RISCOS NATURALS

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Saber més coses sobre els riscos naturals que podem trobar-nos ens ajudarà a conèixer el medi natural on vivim i a estar previnguts i saber actuar davant de situacions que poden arribar a ser perilloses.

RESOL

1 Relaciona cada concepte amb la seva definició.

a) Grup d'onades gegants formades com a conseqüència d'erupcions volcàniques o terratrèmols als fons marins.	1) magma
b) Punt de la superfície terrestre on la intensitat del sisme és màxima.	2) volcà en repòs
c) Període llarg de temps durant el qual plou menys del que és normal a un lloc.	3) huracà
d) Volcà que fa molt que no entra en erupció.	4) sismògraf
e) Materials molt calents de l'interior de la Terra.	5) tsunami
f) Aparell que serveix per mesurar la magnitud d'un terratrèmol.	6) epicentre
g) Gran tempesta amb vents i pluges forts i constants.	7) sequera

2 Com es produeix una erupció volcànica? Ordena les oracions.

- ☐ El magma surt a l'exterior a través del cràter.
- ☐ El magma és pressionat per forces internes de la Terra.
- ☐ El magma es desplaça per la xemeneia del volcà.

3 Marca amb una X la resposta correcta.

- Els desastres naturals són:

☐ Accidentals i previsibles.	☐ Fortuïts i catastròfics.
☐ Naturals i predictibles.	☐ Causats per l'acció humana.
- Les inundacions acostumen a produir-se en moments en què:

☐ Plou poc en molt temps.	☐ La neu apareix a llocs on mai neva.
☐ Plou poc en poc temps.	☐ Plou molt en molt poc temps.
- Podem parlar de sequera quan:

☐ No plou però hi ha aigua als embassaments.	☐ Plou poc durant l'estiu.
☐ Plou però no s'embassa l'aigua.	☐ En un lloc plou menys del que és habitual pel clima de la zona.
- Un huracà es diferencia de les tormentes tropicals per:

☐ El lloc on es produeixen.	☐ La quantitat de neu que precipita.
☐ És de mida i proporcions més grans.	☐ És més petit.

CONCEPTES DE LA PREHISTÒRIA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Dins l'etapa de la prehistòria apareixen un seguit de conceptes que cal precisar.

Amb l'aclariment d'aquests conceptes s'evita la confusió de certs vocables que s'arrossega durant tot el període d'aprenentatge.

GLOSSARI

Australopithec: Van ser els primers simis que van caminar sobre dues cames. Van ocupar una gran part de l'Àfrica fa entre 5 i 2 milions d'anys.

Bifaç: Eina feta de pedra que tallava per les dues cares.

Cromlec: Gran recinte circular format per una agrupació de menhirs.

Dolmen: Monument funerari compost de pedres verticals que formen un mur.

Glaciació: Llargs períodes de clima fred durant els quals el glaç cobria de manera permanent molts territoris d'Europa, l'Àsia i Amèrica.

Menhir: Monument constituït per una gran pedra allargassada, clavada verticalment a terra. Hi ha la creença que té relació amb el culte al Sol.

Pintura rupestre: Pintura prehistòrica que es realitza sobre pedra.

RESOL

1 Marca la resposta correcta.

a) La glaciació és:

- ☐ Un període de fred intens.
- ☐ Un període llarg durant el qual el glaç cobria el territori.
- ☐ L'hivern de la prehistòria.

b) Els bifaços són:

- ☐ Disfresses que feien servir les tribus prehistòriques per celebrar cultes.
- ☐ L'extensió de terra que va ser coberta pel glaç durant les glaciacions.
- ☐ Eines de pedra.

c) Les pintures rupestres són:

- ☐ Pintures que es feien al camp.
- ☐ Pintures a les coves fetes durant el paleolític.
- ☐ Pintures que els grups primitius es feien al cos com a camuflatge per a la caça.

d) Els menhirs són:

- ☐ Joguines de pedra per als nens primitius.
- ☐ Paraula ritual que s'utilitzava per iniciar el culte religiós.
- ☐ Monument funerari format per una pedra clavada a terra.

e) Un dolmen és:

- ☐ Un tipus de menjar que feien les tribus primitives compost per arrels.
- ☐ Una petita figura de fang utilitzada per a cultes religiosos.
- ☐ Un monument funerari compost de pedres verticals que formen un mur.

LES MANERES DE VIURE DELS NOSTRES AVANTPASSATS

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Saber fer resums, subratllats i comentaris de text és especialment important en la matèria d'Història. Treballar un petit text amb exercicis de preguntes dirigides sobre el mateix text és una pràctica que et pot ajudar a adquirir aquestes destreses.

Les eines són un dels vestigis més importants amb què compten els paleontòlegs per indagar en la cultura dels homes prehistòrics. Són les mostres del seu desenvolupament tecnològic. Els instruments de pedra més antics coneguts tenen uns 2,5 milions d'anys, són extremament toscos i van ser trobats a l'Àfrica, el bressol de la humanitat. Tenint en compte els vestigis descoberts fins ara

als jaciments, els homes prehistòrics no van ser capaços de fabricar eines de tall avançades fins fa 1,5 milions d'anys –aquestes peces són també africanes–. És el que s'anomena la cultura acheuliana de tipus II, caracteritzada per tres tipus de peces bifacials: destrals amb forma de llàgrimes, fenedors i pics.

El País, 3 de març de 2000

RESOL

1 Subratlla el text.

Cal que subratllis els aspectes més importants del text per facilitar-ne la comprensió.

2 Fes un resum del text.

Recorda que resumir no és tornar a copiar el text sinó destacar-ne els aspectes fonamentals.

3 Respon les preguntes següents.

- Sobre el text:
 - a) Quina importància tenen les eines per a l'estudi de la prehistòria?
 - b) Quina antiguitat tenen les primeres eines de pedra i on es van trobar?
 - c) Quan es va produir un intens desenvolupament tecnològic dels estris que feien servir els grups prehistòrics?
 - d) Què és la cultura acheuliana de tipus II? Quin tipus d'estri apareix en la cultura acheuliana de tipus II?
- Sobre la unitat:
 - a) Què significa el concepte paleolític? De quin material eren les primeres eines que va fer servir l'ésser humà?
 - b) Quin aspecte caracteritza el neolític? Quin tipus d'eines s'utilitzaven en el neolític?
 - c) Quin tipus d'estrils es fabricaven en l'edat dels metalls?

4 Grau de comprensió del text.

- Assenyala si és cert (C) o fals (F).

	C	F
Les eines suposen un vestigi important per a l'estudi de la cultura prehistòrica.		
Els estris de pedra van aparèixer per primer cop a Amèrica.		
En la prehistòria no hi havia eines, feien servir les dents per a diferents tasques.		
Les primeres eines de tall pertanyen a la cultura acheuliana de tipus II.		
Les destrals amb forma de llàgrimes, els fenedors i els pics apareixen en la cultura acheuliana.		
L'Àfrica va ser el bressol de la humanitat i de les eines de pedra.		

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL**1 Completa els quadres sinòptics següents sobre l'art prehistòric.**

		PALEOLÍTIC	NEOLÍTIC	EDAT DELS METALLS
PINTURA	Representen			
	Característiques			
	Localització			

MONUMENTS MEGALÍTICS	• _____	Són formats per		Tots aquests monuments pertanyen al període
		S'utilitzaven com a		
	• _____	Són formats per		
		S'utilitzaven com a		
	• _____	Són formats per		
		S'utilitzaven com a		

2 Omple les fitxes sobre les obres d'art prehistòric següents.

Està format per: _____

S'utilitzava com a: _____

Ha de ser un: _____

És característic del període: _____

Representa: _____

Es caracteritza per: _____

Ha de ser una obra d'art del període: _____

S'utilitzava per _____

Representa: _____

Es caracteritza per: _____

Ha de ser una obra d'art del període: _____

Es poden trobar obres semblants a: _____

LES CIVILITZACIONS FLUVIALS

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Les fèrtils planes d'alguns rius van fer possible l'augment de la producció agrícola. Paral·lel al desenvolupament de l'agricultura, van aparèixer el comerç, el poder polític fort, la societat jerarquitzada i les grans obres públiques. La vida de l'ésser humà mai tornaria a ser igual.

El desenvolupament de la primera civilització urbana amb sistema d'escriptura es va donar al sud de Mesopotàmia cap a l'any 3500 aC. Un procés de desenvolupament similar i independent va fer sorgir la civilització d'Egipte, la de la vall de l'Indus i la de la part septentrional de la Xina. Aquestes van ser les quatre primeres civilitzacions del món antic. Totes quatre compartien que es trobaven assentades a una plana fèrtil, amb grans possibilitats agrícoles per mantenir poblacions nombroses. En cada cas, una gran part de la població vivia a les ciutats, governades com a estats independents o com a part d'un regne o imperi.

A Egipte i a la vall de l'Indus, les inundacions al·luvials fertilitzaven el sòl cada any, però a Mesopotàmia i a la Xina els canals de reg transportaven l'aigua dels rius amb la creació de costosos canals.

Les ciutats van arribar a ser grans. L'escriptura va significar un pas decisiu per a les primeres civilitzacions; això va comportar l'aparició d'una nova classe, els escribes. La riquesa excedent estava en mans de les classes governants que amb la demanda d'articles de luxe va crear un mercat creixent que va fer aflorar una artesanía que va estar estretament relacionada amb el comerç entre països. Mesopotàmia va contactar primer amb Egipte i més tard amb la vall de l'Indus; d'aquesta manera també es van propagar altres influències i idees, encara que s'ha de considerar que cada civilització va tenir un desenvolupament independent amb arrels a l'agricultura. La revolució econòmica i social que van introduir aquestes quatre civilitzacions va marcar l'inici d'una nova fase del desenvolupament de la humanitat.

*Adaptat de la pàgina web
http://www.diomedes.com/hm_1.htm*

RESOL

1 Respon les preguntes següents.

- Sobre el text:
 - a) Quines paraules no entens? Subratlla-les i busca-les al diccionari.
 - b) Quines quatre civilitzacions s'anomenen en el text?
 - c) Quines característiques tenen en comú aquestes civilitzacions?
 - d) A quines dues civilitzacions se'ls inundaven periòdicament les terres?
 - e) Com es proveïen d'aigua les altres dues civilitzacions?
 - f) Creus que els escribes pertanyien al grup privilegiat de la població? Per què?
 - g) Mesopotàmia va mantenir relacions comercials? Amb qui?
- Sobre la unitat:
 - a) Què significa el nom grec de Mesopotàmia?
 - b) Quan va sorgir l'escriptura a Mesopotàmia?
 - c) Quin nom rep l'escriptura que es realitzava a Mesopotàmia?
 - d) Marca amb una X els grups de la societat mesopotàmica que considerem privilegiats:

☐ artesans	☐ funcionaris	☐ aristòcrates	☐ camperols
-----------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------------	------------------------------------
 - e) En quines dues regions es dividia Mesopotàmia?
 - f) A quina civilització correspon cada riu?

– Indus	– Tigris i Eufrates	– Nil	– Huang He i Iang-Tsé
---------	---------------------	-------	-----------------------

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Les civilitzacions fluvials també van desenvolupar una cultura important. La religió, les creences i les restes arquitectòniques o escultòriques en formen part.

Entra a <http://thales.cica.es/rd/Recursos/rd98/HisArtLit/01/artecf.htm>

En aquest web podràs trobar informació variada sobre l'art de la civilització mesopotàmica. Podràs conèixer quins materials utilitzaven, quins eren els edificis principals, quins temes representaven en els relleus i les escultures, etc.

RESOL

1 Quins dos tipus d'edificis principals se citen en el text?

- ☐ estadi i auditori
☐ temple i palau

- ☐ temple i santuari
☐ zigurat i port

2 Amb quins materials construïen?

- ☐ marbre
☐ maó

- ☐ guix
☐ tova

3 Com són les estàtues més típiques?

- ☐ Figures d'home o dona amb túniques llargues, mans a l'alçada del pit i ulls grans.
☐ Figures femenines que representen la lluna.
☐ Figures masculines amb mans i ulls molt grans.

4 Quines escenes es narren als relleus?

- ☐ Competicions esportives.
☐ Victòries de reis.

- ☐ Tasques quotidianes del poble.
☐ Representacions teatrals.

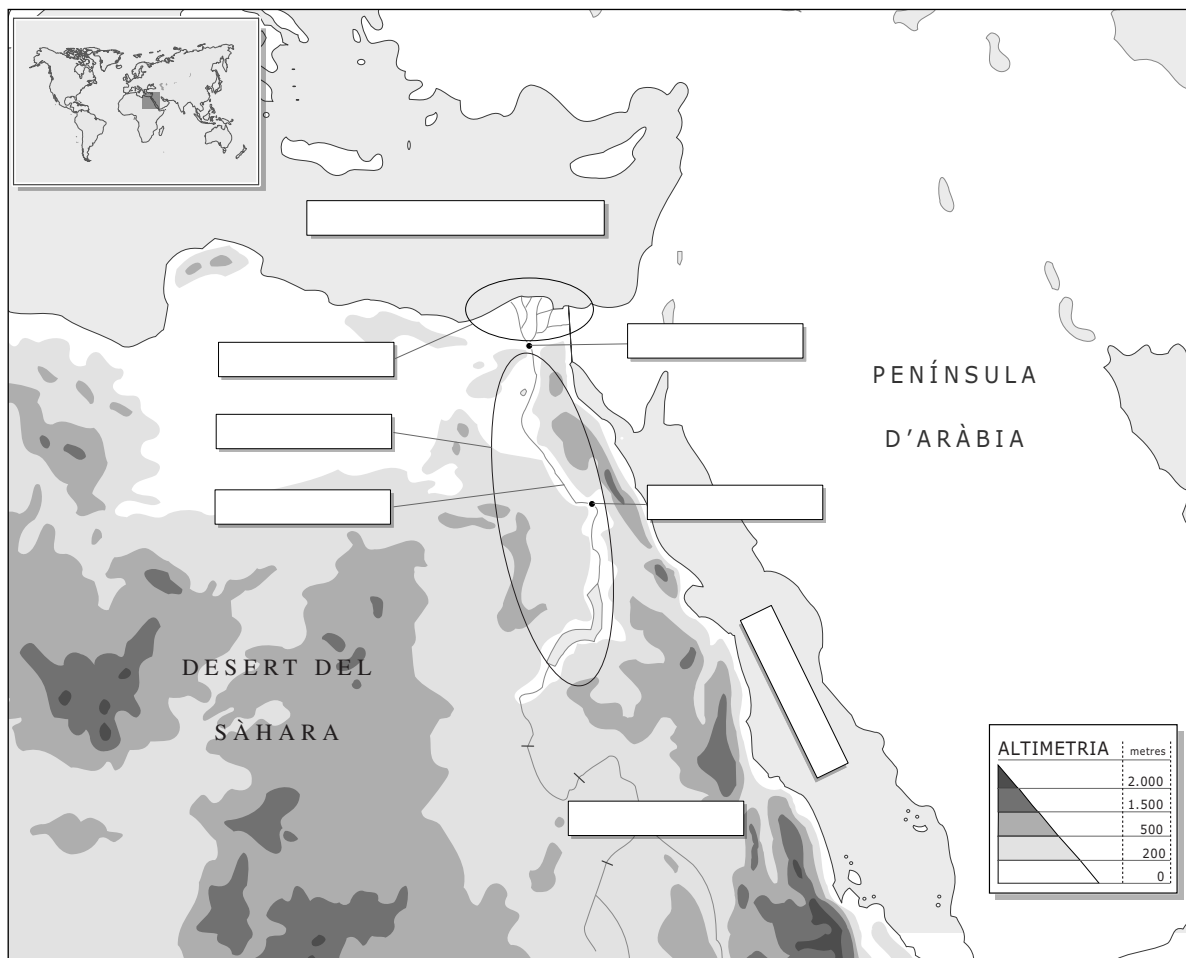
5 Què era un zigurat?

- ☐ El palau del rei.
☐ Una escala al cel.

- ☐ Una columna de dimensions enormes.
☐ Un santuari en forma de torre esglaonada.

6 De quin zigurat es parla en la pàgina? Fes-ne una descripció.

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL**1** Completa el mapa següent de l'Egipte faraònic.**2** Llegeix el text següent d'Heròdot i explica a la llibreta per què afirmava que Egipte és un do del Nil.

Des de la costa fins a Heliòpolis, Egipte és ample, totalment pla i ric en aigua i llim. Riu amunt a partir d'Heliòpolis és estret i es tarda catorze dies de navegació pel riu per arribar fins a l'extrem sud.

Egipte és un do del Nil. El riu inunda el país durant les crescudes. Baixa ple durant cent dies a partir del solstici d'estiu i després torna al seu llit i disminueix el nivell del corrent durant tot l'hivern fins a un nou solstici.

Gràcies al riu Nil els camperols egipcis recullen el fruit de la terra amb menys esforç que la resta de la humanitat: quan el riu creix rega els camps i, un cop regats, s'enretira. Aleshores, cada camperol escampa llavors a la seva parcel·la i hi deixa anar els porcs; els porcs colguen les llavors en trepitjar-les amb les peülles i, així, els pagesos només han d'esperar l'època de la sega.

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL

- 1 Repassa el text de la unitat i completa el quadre sinòptic següent.

JERARQUIA DE LA SOCIETAT EGÍPCIA			
Grups privilegiats	• _____	• _____	
	• _____	• _____	
Població comuna	• _____	• _____	
	• _____	• _____	
	• _____	• _____	

- 2 Observa les imatges següents. Posa'ls un títol que expliqui quina categoria social tenen i relaciona-les amb el grup social a què pertanyen.

TÍTOL		
TÍTOL		PRIVILEGIATS
TÍTOL		NO PRIVILEGIATS
TÍTOL		

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL

- 1 Identifica a quina part del temple egipci corresponen les cinc imatges parcials i localitza-les en la vista general.

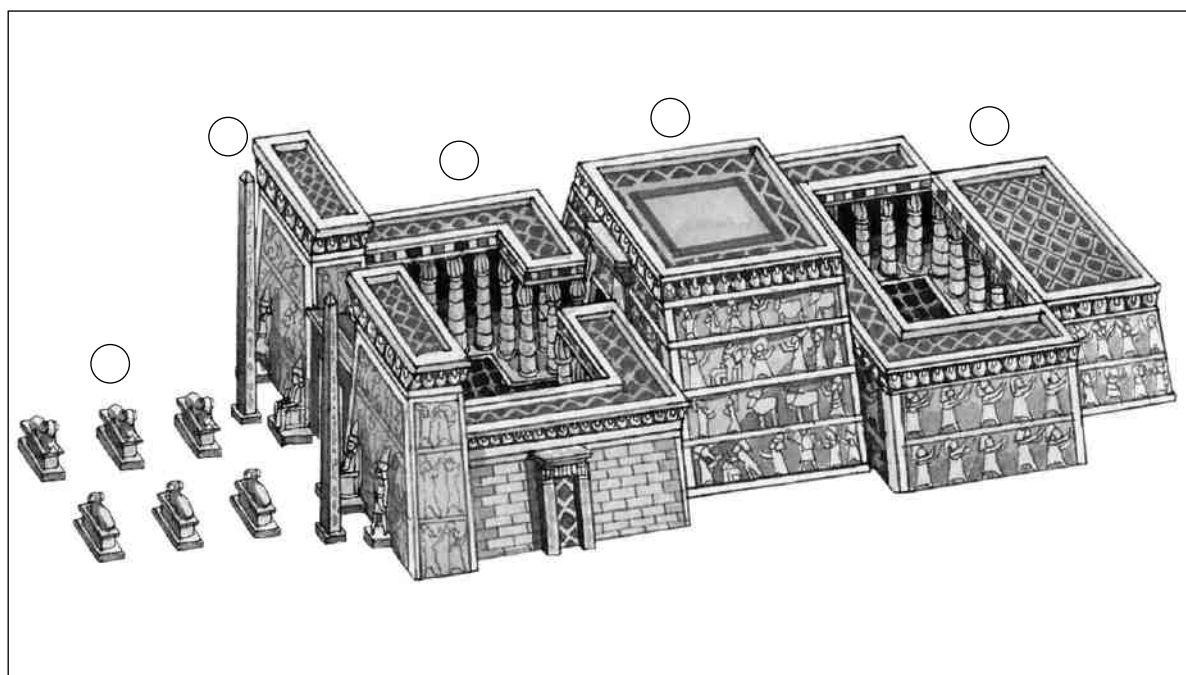
Correspon a _____

Correspon a _____

Correspon a _____

Correspon a _____

Correspon a _____

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

La reconstrucció de la vida quotidiana d'una civilització representa entrar en la vida de les persones, i resulta molt fàcil establir comparacions amb els nostres hàbits i costums. Qüestions com la gastronomia, el vestir, la cosmètica, les joies, els jocs, etc., apropen les realitats del passat i permeten una aproximació més senzilla a diferents mentalitats i gustos.

RESOL

1 Llegeix el text i fes les activitats.

«Pa d'espelta (blat), sopa, peix, un colomí, una guatlla, dos ronyons, llonza i cuixa de bou, figues al forn, baies, dolços de mel, formatge i vi». Aquests són els components d'un menú complet les restes del qual es van trobar sobre plats rústics de fang en una tomba reial de la II dinastia. Reflex de la taula de la classe acomodada. Els aliments procedien dels camps regats pel Nil, horts o jardins privats. La dieta bàsica del poble estava formada per pa, cervesa, ceba i lleguminoses (faves i llenties).

Geo, núm. 196, maig del 2003

- Senyala les paraules o els conceptes que no entenguis. Busca'n el significat.
- Menjaven el mateix totes les classes socials de l'antic Egipte? Fes una llista dels aliments relacionant-los amb els grups que els menjaven.
- Era habitual col·locar aliments en els enterraments? Indica els motius que coneguis per justificar la teva resposta.
- En el text es parla de dues begudes que es continuen bevent, el vi i la cervesa. Qui accedia a cadascuna d'aquestes begudes?

2 Llegeix el text i fes les activitats.

La peça principal eren els faldellins i les faldilles ajustats a la cintura, en el cas dels homes, i, en el cas de les dones, vestits llarg amb mànigues o sense i escots pronunciats. Les modes i la classe social marcaven les diferències, des de les gales de les classes acomodades a la pràctica nua dels camperols i treballadors.

Vestir-se bé era considerat una norma i una actitud de respecte de determinats grups socials, fonamentalment en el trànsit cap al judici del difunt. Els materials amb què fabricaven les vestimentes eren el lli i la llana.

Sobre les teles es feien estampats i les enriqueixen incorporant-hi elements metàl·lics i pedres semiprecioses. La qualitat dels teixits era símbol de distinció, fonamentalment el lli.

- Indica els materials d'on obtenien els teixits els antics egipcis. Esbrina'n la procedència.
- Es podia reconèixer el grup social d'algú per com anava vestit? I actualment?
- Com consideres que es deuen haver conegut en l'actualitat els teixits i formes dels vestits dels antics egipcis?
- Per què devia ser tan important vestir-se bé per a la mort?
- Com es vestien els homes? I les dones?

LA FAMÍLIA EN L'ANTIC EGIPTE

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

L'element bàsic que organitza una societat ha estat i continua sent la família. El concepte de família està molt vinculat a diferents aspectes culturals. Així, en diferents moments la nostra civilització ha estat constituïda per famílies extenses, formades pels pares, els fills, els avis, els oncles, etc. Actualment, a la nostra cultura predominen les famílies nuclears (pares i un o dos fills) i monoparentals. Hi ha civilitzacions amb una organització familiar basada en la poligàmia i d'altres, en la monogàmia. El paper de cada membre de la família és important per entendre el funcionament social.

RESOL

1 Llegeix el text i respon les preguntes.

El matrimoni egipci era considerat un acte privat, que no s'acompanyava de cap cerimònia aparatosa. La vida en comú dels esposos a la casa entregada com a dot pel nuvi representava la materialització de la unió.

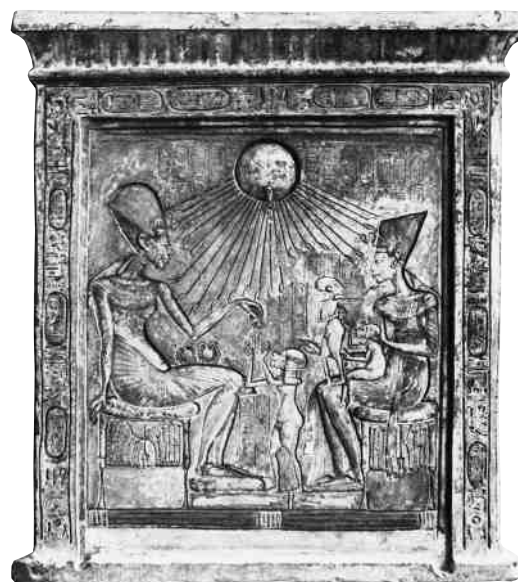
L'ideal era la família nombrosa, que garantia als pares el reconeixement social i la seguretat de compliment dels ritus funeraris. El nombre de fills per família oscil·lava generalment entre quatre i sis.

La dona va gaudir de certa autonomia jurídica i de drets sobre el seu patrimoni i els seus fills. Va existir el divorci i la poligàmia, que, tot i ser legal, no va ser ben vista socialment.

- Indica les paraules que apareixen al text i que no coneixies i esbrina'n el significat.
- Quins motius esmenta el text per justificar que les famílies volguessin tenir molts fills? Se te n'acut cap altre?
- Qui havia d'aportar la casa al matrimoni?
- Quina era la situació de la dona a l'antic Egipte? Se li reconeixen drets, segons el text? Senyala'ls.
- S'esmenta el concepte de poligàmia. Saps en què consisteix?
- Recorda com es repartien les tasques agrícoles les famílies camperoles. Repassa el llibre de text.

2 Observa la imatge i fes les activitats.

- Identifica els personatges: el pare, la mare i els fills.
- Indica què fa cadascú.
- Describeix l'escena.
- A quin grup social creus que pertanyien? Per què?

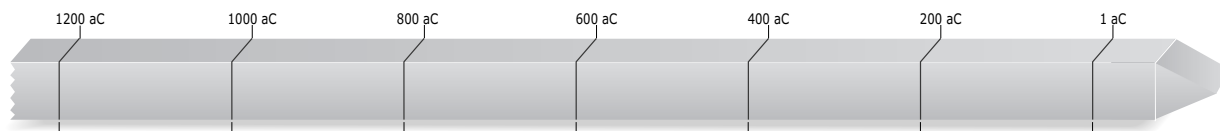
EL TEMPS I L'ESPAI GRECS

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

En l'estudi de la història és fonamental l'organització i l'ordre dels esdeveniments en un temps determinat; per això és molt important aprofundir en el treball de línies del temps o eixos cronològics i de mapes històrics.

RESOL

1 Busca les dates en el llibre i completa la línia del temps següent.

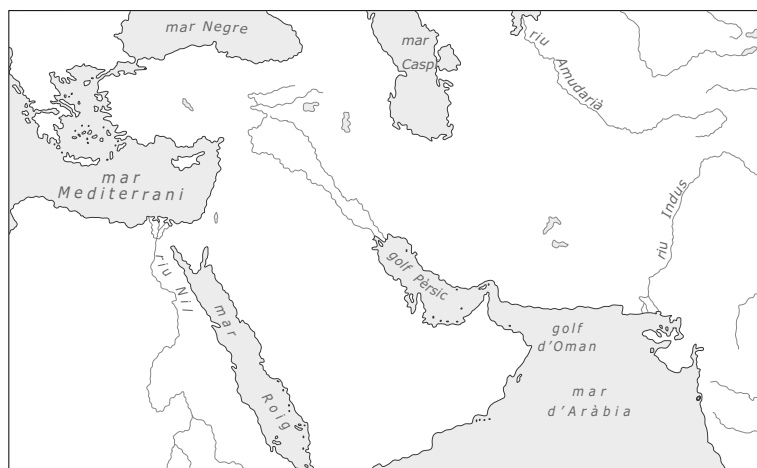
- Divideix els tres períodes principals de la història grega: arcaic, clàssic i hel·lenístic.
- Acoloreix en blau el període en què es va produir l'expansió grega cap a l'est i cap a l'oest.
- Assenyalas les dates de les guerres mèdiques i de la guerra del Peloponès.
- Assenyalas el període de temps en què Grècia va mantenir el control sobre Egipte.

2 Completa els mapes.

- Acoloreix en vermell les àrees d'expansió colonial de la civilització grega.
- Marca en blau la colònia grega d'Empúries.

- Situa Macedònia i escriu-ne el nom.
- Acoloreix en groc les zones d'expansió de l'imperi d'Alexandre el Gran.

LA GEOGRAFIA DE LA GRÈCIA ANTIGA

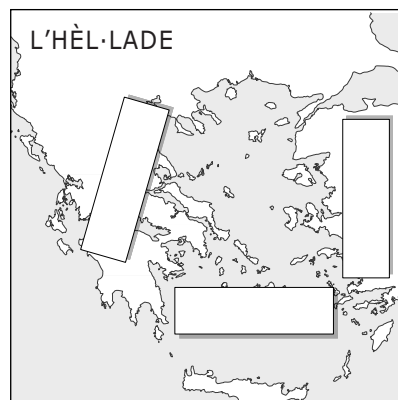
NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL

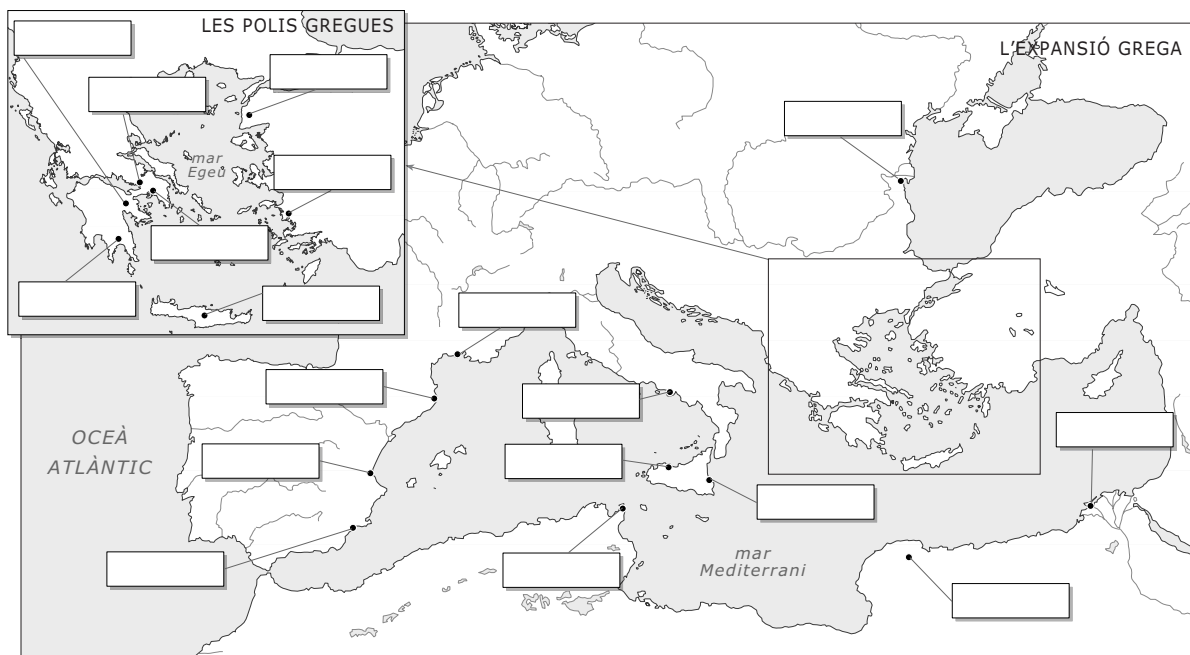
1 Completa el quadre de claus i situa els noms en el mapa.

La civilització grega
es va estendre per

- _____
- _____
- _____

2 Completa el mapa següent amb l'ajut dels mapes de la unitat.

3 Observa els mapes de la unitat i classifica.

MÓN GREG						MÓN FENICI	
Polis			Colònies gregues			Assentaments fenicis	
Península dels Balcans	Mar Egeu	Àsia Menor	Península Ibèrica	Resta d'Europa	Àfrica	Àfrica	Europa

LA DEMOCRÀCIA ATENESA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

El naixement de la polis, com a ciutat estat independent, ha suposat per a la història de la humanitat un exemple d'organització política, urbanística, institucional i territorial de gran importància. No totes les polis van tenir les mateixes institucions; hi va haver grans diferències representades per Atenes i Esparta. L'objectiu d'aquesta activitat és aprofundir i reconèixer els diferents tipus d'organització de la democràcia atenesa.

RESOL

Llegeix el text i fes les activitats.

REFORÇ I AMPLIACIÓ

LA CIUTAT D'ATENA (DEESSA DE LA GUERRA I DE LA SAVIESA)

Atenes és la ciutat bressol de la democràcia i de l'ideal de la civilització occidental. L'esplendor màxim d'Atenes es va iniciar l'any 480 aC i va finalitzar el 338 aC. La força de l'Atenes democràtica es trobava en els ciutadans. Tots els ciutadans atenesos gaudien d'igualtat davant la llei; aquest concepte nou restava importància a aspectes anteriors basats en la família, el poder o la fortuna.

A la societat democràtica atenesa no tots els habitants que hi vivien tenien la categoria de ciutadans; les dones, els esclaus, els estrangers... estaven exclosos de la polis.

L'Atenes política era formada per homes lliures que es reunien en tres escenaris: l'Acròpoli, l'àgora i el cementiri del Ceràmic.

- 1 Assenyala les paraules que no hagin entès i busca'n el significat.

- 2 Indica, en una línia del temps general de la història de la civilització grega, el moment de màxim esplendor d'Atenes.

- 3 Situa la ciutat en un mapa de la Grècia antiga.

- 4 Tots els habitants d'Atenes tenien drets polítics? Quins grups hi havia?

- 5 El concepte de democràcia atenesa és el mateix concepte de democràcia que tenim actualment? Assenyala les semblances i les diferències d'ambdós conceptes.

- 6 Quins eren els principis antics d'organització política que cita el text?

- 7 Imagina que has d'escriure un altre paràgraf per completar el text, en el qual has d'explicar què era l'*ekklesía*, quines persones la formaven, quines funcions tenia, quan es reunia i com funcionava. Copia el text anterior a la llibreta i completa'l amb aquest paràgraf nou que has d'elaborar.

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

RESOL

- 1** Omple els quadres següents sobre la societat grega.

	HOMES	DONES
CIUTADANS	• Es caracteritzaven per: • Els seus pares eren:	• Es caracteritzaven per: • Les dones riques es dedicaven a:
NO-CIUTADANS	• Es dividien en: • Es caracteritzaven per:	• Les dones de les classes populars:

- 2** Llegeix el text sobre la vida d'un aristòcrata i continua la història.

Es fa de dia quan Pausànias s'estira a la seva alcova. Obre la porta del dormitori i recull la gibelleta. Torna a entrar a l'estança per vestir-se; es posa la túnica i l'*imation*, perquè fa fred tot i que és primavera, i es calça les sandàlies.

Surt de nou i s'aboca a la barana del corredor. La casa és plena d'activitat des de fa ben bé una hora: els esclaus netegen i ordenen la planta baixa i preparen el menjar; els dirigeix la seva esposa, la senyora de la casa. Baixa les escales. Se senten sorolls i fa olor del guisat que menjaran per sopar al banquet. Travessa el pati i entra al bany per rentar-se i després passa al menjador, on l'esperen els seus dos fills reclinats per prendre l'esmorzar que els serveix un esclau.

Ha passat una hora des que Pausànias s'ha despertat. Els seus fills estudien amb el pedagog. La casa, neta i endreçada, ara està en calma. Surt del menjador i es dirigeix a les habitacions privades de la seva dona, el gineceu. Troba Clitemnestra i les seves tres filles cosint i parlant prop de la finestra; s'aixequen i el saluden respectuosament, i ell els fa companyia durant una estona i després se'n va.

Acompanyat d'un esclau, surt al carrer, que és estret, tortuós i fosc. Camina cap a les portes de la ciutat. A la ruralia visita uns pagesos que li deuen unes bones dracmes per l'arrendament dels seus camps. També treballa al seu hort i personalment recull algunes verdures i fruites. A migdia torna i menja amb la dona i els fills.

Després de pair el dinar, Pausànias torna a sortir. Ara s'encamina en direcció contrària; va a la plaça pública, l'àgora. Allí es reuneix amb altres ciutadans i passeja per l'*stoa*, una galeria porticada on parla de negocis i de política amb els amics. És possible que assisteixi a les xerrades que fa un filòsof molt conegut, un tal Sòcrates.

Cau la tarda. Pausànias emprèn el camí de retorn a casa, però fa una marrada i travessa el Ceràmic, un barri d'artesans, per veure Amyntas. Si, tal com va prometre, ja ha acabat la vaixela que li va encarregar, podrà homenatjar millor els seus convidats en el banquet que té al vespre.

Quan arriba a casa, l'enrenou és extraordinari: els esclaus corren d'un costat a l'altre per enllestir els darrers detalls, els músics assagen amb les ballarines les peces que amenitzaran la vetllada; en tranquil·litza uns i n'anima uns altres. Visita Clitemnestra al gineceu: està esplèndida amb les joies i el pèplum nou que encara cosia aquest matí.

Però els convidats ja arriben i els ha de rebre!...

LA GEOGRAFIA DE ROMA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

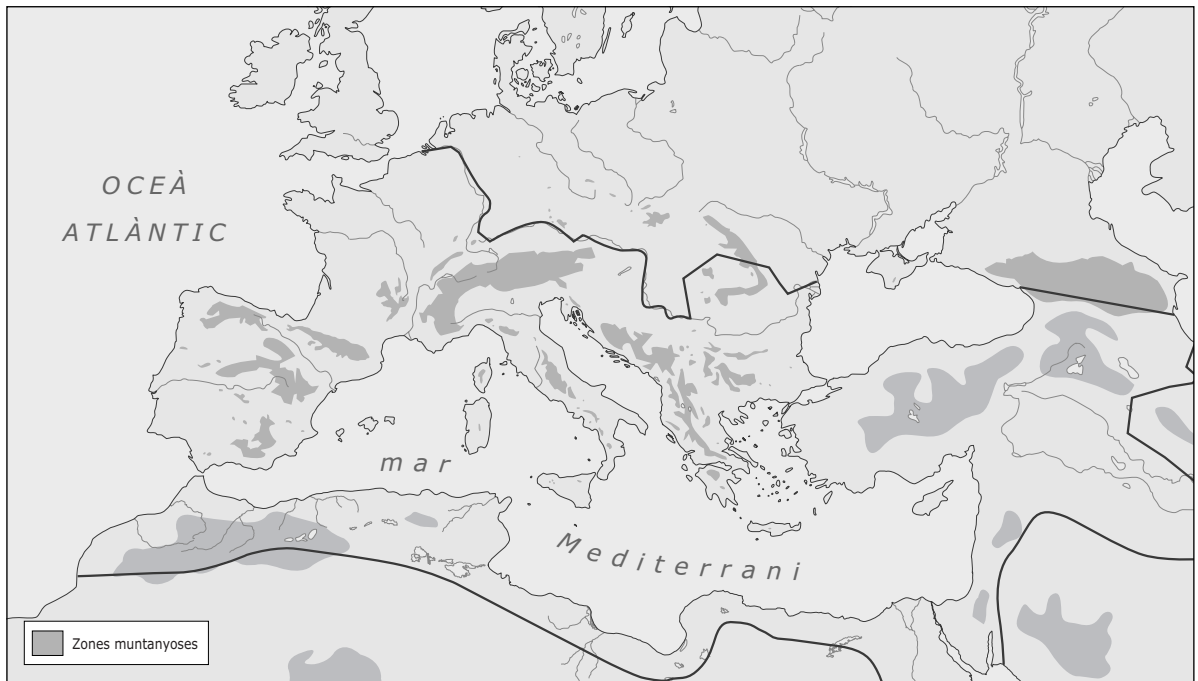

És important conèixer el territori pel qual es va expandir la civilització romana. Per això, en aquesta fitxa es proposen diverses activitats de caràcter pràctic per treballar els límits o les fronteres de l'Imperi romà.

RESOL

1 Amb l'ajut d'un atlas assenyal·la els següents accidents geogràfics que marquen els límits de l'Imperi romà.

- Escòcia.
- Riu Rin.
- Riu Danubi.
- Mar Negre.
- Mar Caspi.
- Serralada del Caucas.
- Desert d'Aràbia.
- Desert del Sàhara.

2 Localitza al mapa la península Itàlica, la ciutat de Roma i el riu Tíber.

3 Amb l'ajut d'un atlas acoloreix les regions per les quals es va expandir Roma. Per fer-ho, repassa el document 1 (L'expansió territorial de Roma) del llibre de text.

4 Compara el teu mapa amb un mapa actual de les ribes del Mediterrani. Escriu els noms dels països actuals sobre els quals es va estendre l'Imperi romà.

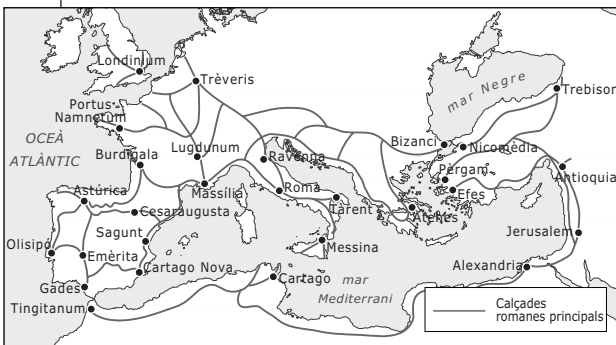
NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

És important conèixer el territori pel qual es va expandir la civilització romana. Per això, en aquesta fitxa es proposen diverses activitats de caràcter pràctic per treballar els límits o les fronteres de l'Imperi romà.

RESOL

- 1** Imagina que ets Eli. Observa el mapa de les principals rutes comercials i mercaderies de l'Imperi romà en el llibre de text i completa el discurs, explicant quins productes arriben a Roma des de la resta de l'Imperi.

En cada estació de l'any, sobretot a la tardor, atraquen tants vaixells de transport a les ribes del Tíber, que Roma és com el mercat universal del món.

Es poden veure molts carregaments vinguts des de l'Índia i de l'Àrabia Fel·la. Els teixits de Babilònia i les joies dels països bàrbars més llunyans arriben a Roma fàcilment i en gran nombre.

Els vostres camps, romans, són els d'Egipte, Sicília i la part conreada de l'Àfrica.

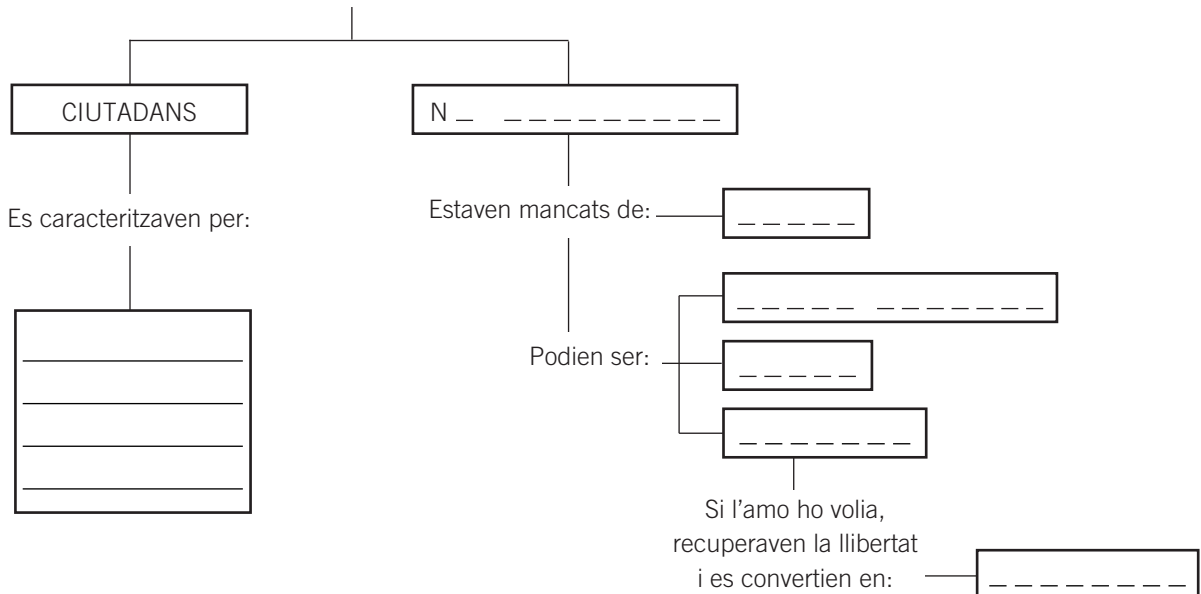
D'Hispania arriben _____

Es pot dir que el que mai no s'ha vist a Roma és que mai no ha existit.

Discurs d'Eli, segle I dC

- 2** Completa la taula amb les característiques de cada grup.

ELS ROMANS PODIEN SER

IGUALTAT I DESIGUALTAT EN LA SOCIETAT ROMANA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

En l'actualitat ens és difícil imaginar que totes les persones no siguin iguals, almenys davant la llei, i tinguin els mateixos drets. Però això no ha estat sempre així. Durant molt de temps la història de la humanitat ha estat regida pel criteri de la desigualtat entre les persones en general i entre homes i dones en particular. Reflexiona sobre el cas romà.

RESOL

1 Amb l'ajut del llibre de text intenta respondre les qüestions següents.

- Les dones romanes, tenien els mateixos drets que els homes? Les dones tenien drets? Quins?
- A què es dedicaven les dones en l'època romana?
- A Roma, tots els homes eren iguals? Explica les diferències i les categories que hi havia entre ells.
- Què era un esclau? Quines eren les causes per les quals una persona es convertia en esclau? Podia un esclau deixar de ser-ho?
- Fes un esquema en què recullis les diferents categories socials d'homes i dones en l'època romana.
- Què era un ciutadà? Qui tenia la categoria de ciutadà en l'època republicana? I durant l'Imperi?
- Alguna vegada la majoria dels habitants de l'Imperi va aconseguir la ciutadania romana?

2 És convenient veure com una mateixa idea evoluciona al llarg del temps; per això repassarem alguns conceptes estudiats en altres unitats a fi de respondre les preguntes següents.

- En la civilització egípcia, totes les persones eren iguals?
- A Egipte, quins eren els grups dirigents?
- A Atenes, totes les persones eren iguals?
- Qui tenia drets polítics?
- Les dones tenien els mateixos drets que els homes en la civilització grega?
- Les dones gregues podien participar en la vida política de la polis?

3 En la civilització actual, en el nostre entorn cultural, sembla que la igualtat entre totes les persones està assumida i, lògicament, entre homes i dones. Llegeix l'article següent de la Constitució espanyola

Article 14. «Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.»

- Digueu els possibles elements de discriminació que indica l'article.
- Malgrat les diferències, com són els espanyols davant la llei?
- En la civilització romana, seria assumible aquest article?

4 En el temps històric actual i no gaire lluny del nostre entorn es produeixen cada dia situacions de desigualtat. En coneixes cap? Has sentit a parlar dels nens esclaus? I de discriminació per raó de gènere o de persones sense drets?

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

Els romans van ser grans enginyers i constructors. Moltes de les obres arquitectòniques que van construir han arribat fins a l'actualitat en perfecte estat. En aquesta fitxa es proposa una activitat pensada perquè reconeu els diversos tipus de construccions que van fer els romans.

RESOL

1 Identifica a quin tipus de construcció correspon cada una de les imatges i escriu-ne la funció.

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

Tipus de construcció:

Funció: _____

LA CONQUESTA ROMANA D'HISPÀNIA

NOM: _____ CURS: _____ DATA: _____

La conquesta romana de la península Ibèrica es va iniciar en el marc de les lluites entre cartaginesos i romans pel control del Mediterrani. En aquesta fitxa es proposen diverses activitats per treballar la cronologia, l'espai i els protagonistes principals que van intervenir en la conquesta romana d'Hispània.

RESOL

1 Enumera les etapes per les quals va travessar la conquesta romana a la Península.

1. _____, entre els anys _____ i _____.
2. _____, entre els anys _____ i _____.
3. _____, entre els anys _____ i _____.

2 Completa el mapa de la conquesta romana de la Península segons la llegenda.

Vermell	Territoris conquerits fins a l'any 197 aC	Taronja	Territoris conquerits fins a l'any 29 aC
Rosa	Territoris conquerits fins a l'any 154 aC	Groc	Últimes conquestes

3 Relaciona cada afirmació amb el personatge que li correspon.

	ES DEIA...
Aquest emperador romà va vèncer els galaics, els càntabres i els àsturs.	
Va ser un important cabdill lusità.	
General que dirigia l'exèrcit cartaginès durant la Segona Guerra Púnica.	
Van assassinar-lo els seus generals, que van pactar amb els romans.	